

Eindejaarsnieuwsbrief aan de overlevenden van het concentratiekamp Neuengamme, aan nabestaanden en familieleden en aan de vrienden van ons herdenkingswerk

Geachte dames en heren, beste vrienden,

voor de eerste keer komt dit overzicht van de gebeurtenissen en activiteiten van de Stichting in het jaar 2022 niet uit de pen van de langjarige directeur van het herinneringscentrum KZ Neuengamme en hoofd van de Stichting, Prof. Dr. Detlef Garbe. Het is voor mij een grote eer om zijn functie over te nemen na zijn plechtige pensionering op 30 juni 2022!

In 2022 moesten we een tijdsgewricht beleven: sinds 24 februari confronteert de Russische aanvalsoorlog tegen Oekraïne ons met ongekende uitdagingen: Hoe reageren wij als herinneringsculturele instellingen op de catastrofe een paar honderd kilometer ten oosten van ons? De gevolgen van de oorlog hebben ook invloed op ons werk. Wij proberen bijvoorbeeld te helpen door mensen te informeren - middels digitale lezingen - over de situatie van overlevenden van het concentratiekamp Neuengamme en door het ondersteunen van hun nabestaanden. Beursprogramma's stellen ons in staat samen te werken met vier Oekraïense collega's: met onze archiefmedewerkers werken zij ons archiefbestand bij met het oog op Oost-Europa. Bovendien konden we samen met een geëmigreerde medewerkster van Memoriaal Internationaal Moskou de tentoonstelling "Meer dan beleefdheid". Gastgeschenken van het Hamburgse bezoekprogramma voor voormalige dwangarbeiders" voltooien.

Na twee jaar pandemie konden de evenementen voor de 77e weker van de bevrijding eindelijk weer ter plaatse plaatsvinden in Neuengamme en in Neustadt aan de bocht van Lübeck. Verenigingen van de Amicale Internationale de Neuengamme (AIN) en begeleiders reisden er in grote aantallen naartoe. Het was ook zeer ontroerend om te zien hoe op de "plaats van solidariteit" borden werden opgehangen ter nagedachtenis aan oudgevangenen van het concentratiekamp Neuengamme. Meer dan veertig familieleden verzamelden zich met hun herdenkingsborden. Wij zijn ook dankbaar voor de bezoeken van eigentijdse getuigen zoals Dita Kraus, Helga Melmed, Natan Grossmann en Marianne Wilke, met wie wij publieke gesprekken hebben kunnen voeren.

Het 8e Forum "Toekomst van het gedenken" met internationale deelname dat plaatsvond in de aanloop naar de jaarlijkse conferentie van de Amicale Internationale de Neuengamme (AIN) op 16 en 17 november, bood een inzicht in het actuele herinneringswerk. Een aandachtspunt was de geschiedenis van gevangenen uit Frankrijk en België. Ook het participatieve onderwijsproject "Perspectieven openen - verhalen delen" over de herinnering aan het nationaalsocialisme en de Tweede Wereldoorlog vanuit het perspectief van mensen met een Oost- en Midden-Oost-Europese familiegeschiedenis, dat wij van 2021 tot 2022 uitvoeren, werd gepresenteerd. Deze

dagen werden echter overschaduwd door het vandalisme op het gedenkteken voor de slachtoffers uit Meensel-Kiezegem. Het incident heeft ons ontzet, maar ook aangemoedigd om ons herdenkingswerk met al onze mogelijkheden voort te zetten.

Het herinneringscentrum is sinds mei 2022 weer drukker bezocht na de herhaalde sluitingen tijdens de Corona-pandemie, en onze analoge onderwijsdiensten kunnen nu weer volledig worden gebruikt. Nu hopen we ook de moeilijke tijden van de energiecrisis en de stijgende inflatie door te komen. Wij danken onze talrijke sponsors en supporters die ons in deze moeilijke tijden bijstaan.

We hebben in 2022 het internationale workcamp kunnen uitvoeren, dit jaar met het onderwerp "Looking Back, Around and Ahead - 40 Years of International Workcamps". We hebben een nieuw venster geopend op het gebied van digitaal herdenkingswerk: sinds januari 2022 maakt het herinneringscentrum KZ Neuengamme deel uit van het "TikTok - Shoah Education and Commemoration Initiative" met een eigen kanaal, dat werd bekroond met de Shimon Peres Prijs. Voel je vrij om ons ook via deze weg te volgen: @neuengamme.memorial. We zijn een digitaal project gestart waarbij jongeren zich op een innovatieve manier kunnen bezighouden met de geschiedenis van het herinneringscentrum Bullenhuser Damm.

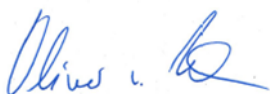
In 2022 konden we verschillende grote projecten tot een goed einde brengen en nieuwe wegen inslaan: In september werd onze stichting de verantwoordelijke instantie voor het "Geschichtsort Stadthaus". De weg hierheen was lang. Nu bereiden we de heropening voor van een uitgebreide geschiedenisite in de binnenstad van Hamburg in 2023, waar naast de bestaande tentoonstelling kleinere speciale tentoonstellingen te zien zullen zijn en waar evenementen, educatief werk met groepen en samenwerking met maatschappelijke initiatieven zullen plaatsvinden. Op 16 november presenteerde het multimediproject "#WaswillstDutun?" een online tentoonstelling over familiehistorische benaderingen van het naziverleden en het bijbehorende educatieve materiaal. Op 30 oktober is de tentoonstelling "De dood is voortdurend onder ons. De deportaties naar Riga en de holocaust in het door Duitsland bezette Letland" geopend in het Letse bezettingsmuseum in Riga. Deze tentoonstelling zal begin 2023 ook te zien zijn in het stadhuis van Hamburg. Er is veel aandacht besteed aan de tentoonstelling "Tussen gedwongen zorg en concentratiekamp. Arme en onaangepaste mensen in nationaalsocialistisch Hamburg" in het stadhuis van Hamburg, dat vanwege de pandemie werd uitgesteld van januari tot juni/juli. Gesprekken met nakomelingen en een uitgebreid thematisch programma begeleidden de presentatie van de tentoonstelling.

Ook konden we verschillende publicatieprojecten realiseren: Twee catalogi documenteren de genoemde twee tentoonstellingen, de brochure "Das Lagerhaus G am Dessauer Ufer" (Pakhuis G aan de Dessauer wal) werd gepubliceerd in samenwerking met een onderzoeksgroep van de Universiteit van Hamburg, en nummer 3 van de "Bijdragen tot de geschiedenis van de vervolging door de nationaalsocialisten" werd gepubliceerd over het

onderwerp "Nazi-slachtoffers na de bevrijding" en verder het boek "De elektricienne. Mijn manier om te overleven, als Tsjechische Jodin van 1933 tot 1945" van Franci Rabinek Epstein. In de serie "Neuengammer Kolloquien" verschenen in 2022 ook drie delen: de verzamelband "Deportaties documenteren en tentoonstellen" over het geplande Documentatiecentrum Hannoverscher Bahnhof, de omnibus "Ontdekkend leren. Plaatsen van herinnering aan nationaalsocialistische misdaden" en een dubbelbiografie over Walter Filsinger, een bewaker, en Fritz Bringmann, een gevangene van het concentratiekamp Neuengamme, onder de titel "Geen gerechtigheid".

Nadat een nieuwe locatie voor het geplande documentatiecentrum „denk.mal Hannoverscher Bahnhof" moest worden gevonden en de opening ervan moest worden uitgesteld tot 2026, zijn wij begonnen met het programma van tijdelijke "interventies" op de historische locatie: getoond konden worden de fototentoonstelling "Gedeporteerd naar het onbekende" over bestemmingen van nationaalsocialistische deportaties en de tentoonstelling "(Laatste) Tekens van leven" met briefkaarten van bestemmingen van de deportaties.

Dit jaar hebben we helaas afscheid moeten nemen van veel overlevenden die ons dierbaar waren. Wij gedenken hier de overledenen: Dr. Hans Gaertner, Teresa Stiland, Roger Cassagne, Erna Mayer, Margot Heumann, Kamila Siegllová, Liselotte Ivry, Pierre Vignes, Paula Schemiavitz, Aron Gross en de onlangs overleden Hédi Fried. Wij missen ook zeer onze medestanders Ursula Suhling, Dr. Detlev Landgrebe en Petra Vollmer. Namens al onze medewerkers en medewerkers wensen wij u allen een gezonde en veilige start van het nieuwe jaar 2023, en dat we ons mogen verheugen op een jaar van vrede!

Dr. Oliver von Wrochem,
Voorzitter van de Raad van Bestuur van de Stichting en directeur van de gedenkplaats van het concentratiekamp Neuengamme

Hamburg, december 2022